

Ks. WALDEMAR STYRA

Nysa

Analiza lingwistyczna tekstu biblijnego na przykładzie Dz 1,15–26

W niniejszym artykule pragniemy zająć się perykopą o wyborze Macieja (Dz 1,15–26). Chodzi o praktyczne przedstawienie etapów analizy lingwistycznej. Aby zbadać metodą lingwistyczną określony tekst musimy najpierw ustalić kontekst perykopy, a następnie przeprowadzić kolejno analizę syntaktyczną, semantyczną i pragmatyczną.

1. Kontekst perykopy

Chcąc ukazać jak perykopa Dz 1,15–26 osadzona jest w kontekście drugiego dzieła Łukasza, należałoby najpierw przedstawić strukturę Dziejów Apostolskich. Na ogół uczeni przyjmują podział Dziejów na trzy główne części z pominięciem rozdziału pierwszego. Jest on zgodny z nakazem Chrystusa zawartym w Dz 1,8 i wytycza geograficzne ramy rozszerzania się chrześcijaństwa od Jerozolimy poprzez Judeę i Samarię „aż po krańce ziemi” Wspomniany zaś podział przedstawia się następująco: I. Świadczenie apostołów o Chrystusie w Jerozolimie (2,1 – 5,42); II. Rozpoczęcie misji w Judei i Samarii. Początek misji wśród pogan (6,1 – 15,35); III. Świadczenie o Chrystusie dawane w drodze „aż po krańce ziemi” (15,36 – 28,31). Postacią dominującą w pierwszej części jest Piotr jako „świadek”, podczas gdy Paweł jako misjonarz dopełnia obowiązku głoszenia Ewangelii w trzeciej części. Część druga zajmująca pozycję środka, skoncentrowanego geograficznie na Judei i Samarii, być może została napisana z myślą o zdaniu relacji na temat epoki tzw. „przejścia” od misji wśród Żydów do nauczania pogan.

Wobec tego sekcja Dz 1,1–26 przez zwolenników trójpodziału uznawana jest za wstęp do całej księgi, łączącej „czas Jezusa” z „czasem Kościoła”

Pod względem tematycznym rozdział wstępny stanowi refleksję na temat zadania zleconego apostołom przez Jezusa, tzn. bycia świadkiem, dawania świadectwa¹, w zakresie formy zaś przypomina początek trzeciej Ewangelii (Łk 1,5–56) dzięki zapowiedzi, która spełni się w dalszej części dzieła². Perykopa o wyborze Macieja Dz 1,15–26 zamyka ostatecznie całą wstępną jednostkę literacką dzieła i łączy ją z nową narracją Dz 2,1n, która należy już do zasadniczej części drugiego dzieła Łukasza³

Kontekst poprzedzający perykopę Dz 1,15–26 stanowią w. 1,1–14. Są one relacją o wniebowstąpieniu Jezusa, podczas którego uczniowie otrzymują obietnicę zesłania Ducha Świętego (w. 8), którego moc umożliwi im dopiero świadczenie o Zmartwychwstałym⁴. Niektórzy egzegeci skłonni są dzielić ten tekst na mniejsze segmenty, np. E. Haenchen⁵ zestawia w. 1,1–8 i nazywa je „retrospekcją i mową pożegnalną”, zaś opowiadanie o wniebowstąpieniu (1,9–12), jak również 1,13–14 uważa za osobne jednostki tematyczne. G. Schneider⁶ przyjmuje, iż w. 12–14 należą, mimo występującego w w. 12 τότε (wtedy), do opowiadania o wniebowstąpieniu. Natomiast E. Dąbrowski⁷ opowiada się za przynależnością w. 12–14 do epizodu o wyborze Macieja, co uzasadnia pojawienie się w w. 12 przysłówka τότε, którym Łukasz, podobnie jak i Mateusz, posługuje się, aby wskazać, że jakaś czynność dokonała się po czynności opisanej uprzednio.

Perykopa o wyborze Macieja bezpośrednio łączy się z w. 1,13–14, gdzie w opowiadaniu następuje pierwsze zatrzymanie akcji⁸. Dzięki temu zabiegowi można określić ramy czasowe akcji przedstawionej we fragmencie —

¹ Por. na początku ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις (w. 2) i na końcu μετὰ τῶν ἑνδεκά ἀποστόλων (w. 26).

² W *Dziejach* chodzi o obietnicę Ducha (w. 4.5.8), jak również paruzji (w. 11).

³ E. Nellessen, *Tradition und Schrift in der Perikope von der Erwählung des Matthias*, BZ 19(1975) s. 205.

⁴ G. Schneider, *Die zwölf Apostel als „Zeugen“ Wesen, Ursprung und Funktion einer lukanischen Konzeption*, w: *Christuszeugnis der Kirche*, hrsg. P W Scheele, G. Schneider, Essen 1970, s. 47

⁵ *Die Apostelgeschichte*, RGG I, kol. 142, 154, 158.

⁶ *Die Apostelgeschichte*, I Teil: *Einleitung und Kommentar zu Kap. 1,1 – 8,40* (TKNT V 1), Freiburg 1980, s. 187.

⁷ *Dzieje Apostolskie. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PNT V), Poznań 1961, s. 229.

⁸ Mamy tu do czynienia z charakterystyczną techniką narracyjną Łukasza, która polega na tym, że w regularnych odstępach między relacjami umieszcza on połączenie redakcyjne, tzw. summarium, które dawało mu możliwość płynnego przejścia z wątku poprzedniego do następnego.

w omawianym wypadku mamy do czynienia z czasem między wniebowstąpieniem a zesłaniem Ducha Świętego⁹. Według W. Dietricha¹⁰ historia o wyborze Macieja jest dowodem na to, że nie dokonało się jeszcze zesłanie Ducha Świętego. Podstawą tego twierdzenia są słowa Piotra, które mimo iż wypowiedziane po Wielkanocy, nie wskazują jednak na powiązanie urzędu apostołskiego z Duchem Świętym. Schneider¹¹ dodaje, iż omawiane uzupełnienie grupy apostołów można by również przesunąć na okres 40 dni po Wielkanocy, jednak wtedy inicjatywa musiałaby wyjść od samego Jezusa.

Nie sposób nie zauważyć wyeksponowanej pozycji Piotra w całej części wstępnej, przez co nabiera on również charakteru łącznika kontekstowego. Łukasz skorzystał tutaj z katalogu apostołów¹² (Łk 6,13n), w którym, jak zwykle, na pierwszym miejscu umieścił Piotra, a obok niego Jana¹³. Specyfika tej listy nie polega na tym, że rozpoczyna ją Piotr, lecz na sposobie w jaki ta pierwszoplanowość została uwypuklona¹⁴. Wiersz, który mówi o Piotrze zasługuje na szczególną uwagę ponieważ połączenie imienia Piotra z następnym imieniem dokonane zostało za pomocą $\delta \tau \epsilon$ [...] $\chi \alpha \iota$, a nie przez użycie zwykłego $\chi \alpha \iota$ ¹⁵. To syntaktyczne wyodrębnienie nie jest przypadkowe i musi być rozumiane w ten sposób, że Piotr nie tylko zostaje wyniesiony ponad pozostałych apostołów, ale poza tym góruje zdecydowanie nad synami Zebedeusza (Jakub Starszy i Jan). Takie postępowanie Łukasza można wytłumaczyć tym, że chciał on zasygnalizować kluczową rolę Piotra, jaką odegra on w momencie wyboru Macieja i w dalszych wydarzeniach.

⁹ J. Roloff, *Die Apostelgeschichte* (NTD 5), Göttingen 1981, s. 27.

¹⁰ *Das Petrusbild der lukanischen Schriften* (BWANT 14), Stuttgart 1972, s. 175-179, 191-192.

¹¹ *Die Apostelgeschichte*, s. 213.

¹² Katalog Dwunastu jest przepracowaną redakcyjnie listą, która obok Mk odzwierciedla inną tradycję nie pochodzącą ze źródła Q, lecz ujawniającą *Sondergut* Łukasza. Por. R. Pesch, *Die Apostelgeschichte* (EKK V), Zürich 1987, s. 78.

¹³ Dietrich zauważa, że charakterystyczne dla całej działalności Piotra jest występowanie przy jego boku Jana, bądź innych apostołów, np. w w. 2,37 oprócz Piotra zostają wyeksponowani $\lambda \omicron \upsilon \kappa \omicron \iota \acute{\alpha} \pi \omicron \sigma \tau \omicron \lambda \omicron \iota$, którzy pojawiają się ponownie w wydarzeniach przed Sanhedrynem (Dz 5,29). Jak silne jest to wspólnotowe działanie okazuje się w działalności Piotra i Jana. Zostają oni w Dz 3,14 wymienieni w bezpośredniej kolejności trzy razy, stąd można tu mówić o działaniu ogólnie przyjętym. Potwierdzeniem tej reguły są np. w. 3,14; 4,19; 8,14. Por. Dietrich, *Petrusbild*, s. 199, 218, 219; podobnie O. Bauernfeind, *Die Apostelgeschichte* (ThHK 5), Leipzig 1939, s. 44.

¹⁴ Dz 1,13 porządkują imiona apostołów na dwie grupy. Z tego schematu wyłączone są cztery pierwsze osoby. Ta zmiana pozwala domniemywać, że Andrzej, mimo pokrewieństwa krwi z Piotrem, nie powinien zostać wciągnięty na listę grupującą apostołów po trzech. Dlatego nie można na podstawie zapisu Łukasza zanegować widocznej hierarchiczności w kręgu Dwunastu.

¹⁵ W Łk 6,14 i Dz 2,9 między poszczególnymi imionami zostało włączone $\tau \epsilon \chi \alpha \iota$.

W katalogu Łk 6,13n na ostatnim miejscu zostaje wymieniony Judasz, natomiast w katalogu Dz 1,13 nie ma już o nim mowy (zostaje puste miejsce). Dlatego wyjaśnienie tego „zniknięcia” będzie między innymi tematem omawianej perykopy.

Drugą ważną sprawą po wniebowstąpieniu Jezusa było uzupełnienie kolegium o dwunastego apostoła. Wśród egzegetów panują różne opinie na temat tego wydarzenia, np. P. Gaechter¹⁶ twierdzi, że wybory uzupełniające były wynikiem przekonania, że Dwunastu ucieleśnia — dzięki symbolicznej analogii do dwunastu Patriarchów — fundament nowego, duchowego Izraela. Podobną argumentację podaje G. Lohfink¹⁷ mówiąc, że Dwunastu spełniało rolę eschatologicznych świadków dla — względnie — wobec Izraela. Dodaje dalej, że wybory uzupełniające były jeszcze jedną możliwością nawrócenia się narodu w obliczu czynu popełnionego wobec Jezusa, co obrazuje liczba dwanaście, nawiązująca do dwunastu pokoleń Izraela. Inną interpretację proponuje K.H. Renkstorf¹⁸ stwierdzając, że uzupełnienie kolegium apostoelskiego nie ma tak wielkiego związku ze świętą liczbą 12, lecz odzwierciedla jedynie zadania apostołów (por. Łk 22,29–30) w dwunastu pokoleniach Izraela. Chodzi, z jednej strony o „przyznanie się do mesjańskiego programu Jezusa, który jednocześnie jest programem samego Boga dla swojego ludu wybranego”, z drugiej zaś strony o „charakter wyznania ukrzyżowanego Jezusa jako Mesjasza przed Żydami” Jeszcze inną możliwość egzegezy wysuwa E. Szymanek¹⁹ stawiając hipotezę, że prawdopodobnie bezpośrednim powodem wyborów była opinia o rychłym powrocie Chrystusa w chwale, który miał sądzić świat, a obok niego miało zasiadać dwunastu apostołów na dwunastu tronach, aby ze Zmartwychwstałym dokonać aktu współsądzenia i dlatego należało obsadzić puste miejsce po Judaszu.

Fragment o wyborze Macieja łączy się z kontekstem poprzedzającym przez określenie czasu ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις (w tych dniach). Charakterystyczne dla Łukasza jest to, że używa on tej formy dla określenia wydarzenia, które rozegrało się w przeszłości²⁰ Mamy tu do czynienia z charakterystycznym wyrażeniem Łukaszowym, stosowanym jako wstępna formuła do tekstu perykopy (por. Łk 1,39; 6,12; 23,7; Dz 1,15; 6,1; 11,27).

Z kontekstem następującym (Dz 2,1) łączy perykopę spójnik καί, który sygnalizuje rozpoczęcie nowej narracji o spełnieniu się obietnicy zesłania

¹⁶ *Petrus und seine Zeit*, Neutestamentliche Studien, Innsbruck 1958, s. 48.

¹⁷ *Wie hat Jesus Gemeinde gewollt?*, Freiburg 1982, s. 90.

¹⁸ *Die Zuwahl des Matthias (Apg 1,15nn)*, StTh 15(1961) s. 50.

¹⁹ *Wykład Pisma świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990, s. 232.

²⁰ Odróżnia go to od innych ewangelistów, którzy w podobnych sytuacjach stosują wyrażenie ἐν ταῖς ἡμέραις ἐχείναις. Por. Dietrich, *Petrusbild*, s. 168.

Ducha Świętego. Pełni on rolę informacji czasowej za pomocą wyrażenia ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηχοστῆς (w wypełnieniu się dnia Pięćdziesiątnicy).

Kolegium apostoelskie zostało więc uzupełnione. Obecny czas, który się rozpoczyna w Dziejach Apostolskich jest czasem Kościoła, nad którym opiekę roztacza — obiecany przez wstępującego do nieba Jezusa — Duch Święty. Nie ulega zmianie ani miejsce akcji, ani jej bohaterowie: ἦσαν πάντες ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό (byli wszyscy razem w tym samym miejscu). Wspólna jest również osoba Piotra jako przewodnika i mówcy.

Z tego, co wyżej powiedziano, można wnioskować, że omawiana perykopa Dz 1,15–26 jest dobrze osadzona w kontekście bliższym i dalszym, poprzedzającym i następującym. Łukasz zredagował ją w celu uzyskania logicznego ciągu między czasem Jezusa a obecnym czasem Kościoła, aby w ten sposób połączyć w jedną całość obie swoje księgi.

2. Analiza syntaktyczna

Analiza syntaktyczna jest pierwszym etapem metody synchronicznej. Bada ona kształt językowy tekstu oraz relacje, jakie zachodzą między poszczególnymi elementami językowymi (znakami), niezależnie od ich znaczenia²¹. Kolejne etapy tej analizy będą przebiegały następująco: 1) sporządzenie inwentarza słów obecnych w analizowanym tekście (leksykon) oraz ich form gramatycznych; 2) zbadanie sposobu łączenia słów i zdań; 3) określenie stylu; 4) ustalenie struktury wybranego tekstu.

Charakterystyczne słownictwo fragmentu Dz 1,15–26 stanowią następujące słowa i grupy słów:

γίνομαι (stawać się): 5 razy (w. 16, 18, 19, 20, 22); ἡ διακονία (służba): 2 razy (w. 17, 25); ὁ ἀπόστολος (apostoł): 2 razy (w. 25, 26); ὁ ἀδελφός (brat): 2 razy (w. 15, 16); ὁ κληρὸς (los, dziedzictwo): 2 razy (w. 17, 26); ὁ μάρτυς (świadek): raz (w. 22); κατοικέω (zamieszkiwać): 2 razy (w. 19, 20); δεῖ (potrzeba, trzeba): 2 razy (w. 16, 21); λαμβάνω (brać, wziąć): 3 razy (w. 20, 22, 25); κατηριθμημένος od καταριθμέω (zaliczyć): raz (w. 17); συνελθόντων od συνέρχομαι (przyłączyć się): raz (w. 21); ἔλαχεν od λαγχάνω (wylosować, dostać udział): raz (w. 17); τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον

²¹ Na temat tej metody zob. W Egger, *Methodenlehre zum Neuen Testament. Einführung in linguistische und historisch-kritische Methoden*, Leipzig 1989, s. 77–144; H. Langkammer, *Metodologia Nowego Testamentu*, Opole 1991, s. 114–139; J. Czernski, *Analiza lingwistyczna przypowieści o niemilosierdnym dłużniku (Mt 18,23–35)*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 1–2(1993) s. 27–38.

(Duch Świąty): raz (w. 16); εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν (wchodzić, wychodzić): raz (w. 21); ἐξελέξω od εκλέγομαι (wybierać): raz (w. 24); συγκατεψηφίσθη od συγκαταψηφίζομαι (wspólnie zostać wybranym): raz (w. 26); σπλάγχνα od σπλάγγνον (wnętrznosci; zawsze *pluralis*): raz (w. 18).

Charakterystyczne słownictwo Łukasowego dzieła stanowią następujące słowa i zwroty: ἡ διακονία (służba; w. 17, 25; występuje 33 razy w Nowym Testamencie, z tego w Ewangeliach tylko w Łk 10,40 i w Dz 8 razy: a) jako służba apostołskiego głoszenia słowa — 6,4; 19,22; 20,24; 21,19; b) jako służba chorym — 6,1.2; 11,29; 12,25)²²; ὁ ἀπόστολος (apostoł; w. 25,26; pojawia się 80 razy w Nowym Testamencie, z czego 34 razy w pismach Łukasza, który zawsze ogranicza ten tytuł do 12 uczniów, z wyjątkiem Dz 14,4.14; por. 2,37; 2,42; 4,35.37; 5,2)²³; ὁ κληρος (los, dziedzictwo; w. 17, 26; pojawia się 11 razy w Nowym Testamencie, z tego 5 razy w Dz; por. 8,21; 26,18)²⁴; μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως (świadczeniem zmartwychwstania; u synoptyków 5 razy; w Dz pojawia się ten zwrot aż 13 razy; por. 1,8.22; 2,32; 3,15; 5,32; 10,41; 13,31; 24,48)²⁵; κατοικέω (zamieszkiwać; w. 19, 20; w Nowym Testamencie występuje 44 razy, najczęściej w Dz, bo aż 20 razy; słowo występuje w znaczeniu tranzytywnym; por. 1,19; 2,9.14; 4,16, i w znaczeniu intransytywnym z ἐν, np. 1,20; 7,2.4a.48; 9,22)²⁶; δεῖ (potrzeba, trzeba; w. 16, 21; słowo obecne w Nowym Testamencie 101 razy, z tego w pismach Łukasza 40 razy: a) czasownik normujący wolę Bożą; por. Dz 5,29; Łk 13,14.16; b) rzeczową potrzebę; por. Dz 19,36; c) zaznacza większy wpływ Bożego działania na daną sytuację; por. Dz 19,21; 25,10)²⁷; κατηριθμημένος ἦν ἐν ἡμῖν (zaliczony był do nas; w. 17; por. Łk 22,3); συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν (z tych, którzy przyłączyli się do nas; w. 21; 30 razy w Nowym Testamencie, w tym w Dz 16 razy; czasownik występuje zawsze z datiwem — „iść z kimś, komuś towarzyszyć”; por. Łk 23,5; Dz 10,3.45; 11,2; 21,6)²⁸; συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων (wspólnie został uznany z jedenastoma apostołami; w. 26; sformułowanie wyłącznie Łukasowe); ἐξελέξω ἐκ τούτων (wybrałeś sobie z tych; w. 24; w tym znaczeniu występuje tylko u Łukasza; por. Łk 6,13; 10,42; 14,7; Dz 1,2.24; 6,5; 13,17; 15,7.22–25)²⁹

²² A. Weiser, *διακονέω, διακονία, διάκονος*, EWNT I, kol. 726–730.

²³ J.A. Bühner, *ἀπόστολος*, EWNT I, kol. 346–348.

²⁴ J.H. Friedrich, *κληρος*, EWNT II, kol. 740.

²⁵ J. Beutler, *μάρτυς*, EWNT II, kol. 970.

²⁶ H. Fendrich, *κατοικέω*, EWNT II, kol. 675.

²⁷ W. Popkes, *δεῖ*, EWNT I, kol. 670.

²⁸ H. Balz, *συνέρχομαι*, EWNT III, kol. 730.

²⁹ J. Eckert, *ἐκλέγομαι*, EWNT I, kol. 1012.

Podstawową terminologię perykopy Dz 1,15–26 tworzy grupa słów: „apostol”, „służba”, „świadek zmartwychwstania”, „dziedzictwo służby”, „być zaliczonym”, „wybranie”. Podstawową formą gramatyczną jest charakterystyczny dla tekstów narracyjnych aoryst trybu oznajmującego (*indicativus aoristi*), wskazujący na konkretne wydarzenie. Każdy wiersz (poza 20) ma przynajmniej jedną formę *ind. aor.*, a w. 18 i 26 mają ich po trzy, zaś w. 21, 23, 24 po dwa. Oprócz *ind. aor.* występują również *participium aoristi* (7 razy: w. 15, 16, 18, 21, 22, 24), *infinitivus* (5 razy: w. 16, 19, 22, 25) oraz *imperativus* (3 razy). Oprócz tego występuje *part. praes.*, *imp. praes.*, *ind. imperf.*, *ind. praesentis*.

Poszczególne elementy tekstu Dz 1,15–26 nie są płynnie ze sobą zespolone. Pomimo że 15 razy występuje spójnik καί, 2 razy οὐν oraz 8 razy zaimek αὐτός, tekst jest wyraźnie chropowaty. Cała perykopa składa się z trzech krótkich fragmentów narracyjnych (w. 15.23–24a.26), zespolonych ze sobą spójnikiem καί (6 razy), oraz dwóch partii mów: dłuższej mowy Piotra (w. 16–22) i krótkiej modlitwy wspólnotowej (w. 24b–25)³⁰. Poszczególne elementy tekstu mowy Piotra są ze sobą połączone w sposób następujący:

w. 16+17 (ὅτι);

w. 17+18 (οὗτος μὲν οὖν);

w. 18+19 (καί);

w. 19+20 (przerwanie kontekstu);

w. 20+21 (οὖν);

w. 21+22 (nie połączone spójnikiem, ale wyraźna kontynuacja myśli).

Widać zatem, że tekst traktujący o śmierci Judasza (w. 18–20) połączony został z w. 16–17 za pomocą redakcyjnego zwrotu οὗτος μὲν οὖν (ten więc), zaś w w. 19 nastąpiło wyraźne przerwanie kontekstu³¹.

Tekst modlitwy (w. 24b–25) jest zespolony przez spójnik καί (raz). Od w. 24b następuje wprowadzenie do modlitwy, sama modlitwa zaś zbudowana jest z podwójnego zawołania Σὺ κύριε, καρδιογνώστα (Ty Panie, znawco serc) oraz prośby, która wyjaśnia cel i podstawę przebiegu wyborów — ἀνάδειξον (ukaż)³², wyrażoną za pomocą *imp. aor.* określającego czynność dokonaną.

Przedstawiona analiza tekstu Dz 1,15–26 wskazuje, że nie stanowi on zwartej jednostki tematycznej, zaś poszczególne jego części nie łączą się dobrze ze sobą. Styl perykopy charakteryzuje konkluzja zamykająca opowiadanie: καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς, καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Μαθθίαν, καὶ συγ-

³⁰ Pesch, *Apostelgeschichte*, s. 84.

³¹ Tamże, s. 85.

³² Tamże, s. 84.

κατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων (i los padł na Macieja i wspólnie został uznany z jedenastoma apostołami) oraz dwa cytaty z Księgi Psalmów, znajdujące się w środku perykopy (w. 20)³³

Ostatnim etapem analizy syntaktycznej jest zbadanie struktury tekstu. Lingwistyka biblijna wskazuje szereg środków, przy pomocy których dokonuje się podziału tekstu. W tekstach narracyjnych, do których należy omawiana perykopa, są to: następstwo czasowe, zmiana miejsca, zmiana osób, rozwój akcji, przejście od mowy bezpośredniej do pośredniej, zmiana tematu, zmiana podmiotu lub orzeczenia, wprowadzenie nowych osób oraz charakterystyczne cechy stylu, np. powtórzenia, następstwo słów, chiazmy, słownictwo występujące często w określonych partiach tekstu. Najczęściej drobne segmenty tekstu wyznaczają czasowniki, które pozwalają określić mikrostrukturę³⁴.

Stosując to ostatnie kryterium można zaproponować następującą makrostrukturę Dz 1,15–26:

1. Mowa Piotra (16–22), poprzedzona wprowadzeniem w sytuację (1,15), na którą składają się: obwieszczenie słów Pisma o Judaszu (16); charakterystyka Judasza jako apostoła, wskazówka na temat jego śmierci i nazwy pola (17–19); ogłoszenie słów Pisma i wypływające z tego konsekwencje (20); wymagania dotyczące kandydata na miejsce Judasza (21–22).

2. Wybory (23–26), na które składają się: przedstawienie kandydatów i wprowadzenie do modlitwy wspólnotowej (23–24a); modlitwa zebranych przed losowaniem (24b–25); losowanie, jego rezultat i zaliczenie wybranego do grona apostołów (26).

Perykopę można jeszcze podzielić na mniejsze segmenty, czyli określić jej mikrostrukturę:

1. w. 15 a) I w tych dniach Piotr wstawszy w środku braci powiedział,
b) zebrało się razem w tym samym miejscu około stu dwudziestu osób.
- w. 16 a) Mężowie, bracia musiało wypełnić się słowo Pisma, które
Duch Święty zapowiedział przez usta Dawida o Judaszu,
b) bo on to stał się przewodnikiem dla tych, którzy ujęli Jezusa,
- w. 17 a) bo on zaliczony był do nas
b) i miał udział w naszym posługiwaniu.
- w. 18 a) Ten więc za pieniądze niegodziwie zdobyte nabył teren
b) i spadłszy głową na dół, pękł w pół
c) i wylały się wszystkie jego wnętrzności

³³ Schneider, *Apostelgeschichte*, s. 213.

³⁴ Czerski, *Analiza lingwistyczna*, s. 31.

- w. 19 a) i znajome stało się wszystkim zamieszkującym Jerozolimę
 b) tak, że nazwany został ów teren w ich własnym języku Hakeldamach, to jest teren krwi.
- w. 20 a) Napisane jest bowiem w Księdze Psalmów:
 b) Niech się stanie jego siedziba pustkowień
 c) i niech nikt w niej nie mieszka
 d) i obowiązki jego niech weźmie inny.
- w. 21 Trzeba więc, żeby z tych mężów, którzy przyłączyli się do nas w całym czasie, w którym przebywał wśród nas Pan Jezus,
- w. 22 a) zacząwszy od chrztu Jana aż do dnia, w którym został wzięty od nas do nieba,
 b) stał się razem z nami świadkiem Jego zmartwychwstania.
2. w. 23 a) I postawili dwóch,
 b) Józefa nazywanego Barsabą, który został przezwany Justusem
 c) i Macieja.
- w. 24 a) I tak się pomodlili:
 b) Ty Panie,
 c) Znacwo serc wszystkich
 d) ukazaż, którego wybrałaś sobie z tych dwóch,
- w. 25 a) żeby wziął miejsce w tym posługiwaniu
 b) i w apostołstwie, któremu sprzeciwił się Judasz, żeby pójść ku miejscu własnemu.
- w. 26 a) I dali im losy
 b) i los padł na Macieja
 c) i wspólnie został dołączony do jedenastu apostołów.

3. Analiza semantyczna

Drugim etapem metody lingwistycznej jest analiza semantyczna, która bada znaczenie poszczególnych znaków, słów, zdań i całych tekstów³⁵ oraz szuka odpowiedzi na pytanie, co określony tekst pragnie wyrazić i jak należy rozumieć poszczególne wyrażenia i zdania, występujące w badanym tekście³⁶ W wypadku tekstów narratywnych, do których należy omawiana perykopa, Egger proponuje postępowanie według następującego schematu: co się dzieje — kto jest podmiotem działania — kiedy — gdzie — dlaczego³⁷

³⁵ W. Ulrich, *Wörterbuch linguistischer Grundbegriffe*, Kiel 1981, s. 138.

³⁶ Egger, *Methodenlehre*, s. 92–93.

³⁷ Tamże, s. 100.

Podobne zasady semantyki tekstów narratywnych formułuje H. Langkammer: wymienić osoby — określić ich funkcje — wyodrębnić dialog — sprecyzować końcowy wydźwięk dialogu — uchwycić parenezę — przeprowadzić porównanie z zasadniczym tematem³⁸.

Perykopa Dz 1,15–26 wymienia następujące kategorie osób: Piotr, bracia, Pan, dwaj kandydaci: Józef i Maciej. Bohaterowie tworzą trzy pary aktorów, bardziej lub mniej aktywnych, pełniących w perykopie określone funkcje:

Piotr	—	bracia
Pan	—	bracia
bracia	—	dwaj kandydaci.

Kolejne linie znaczeniowe w analizowanym tekście tworzą działania wymienionych osób oraz motywy, którymi się kierują. W relacji Piotr — bracia mamy do czynienia z następującymi działaniami:

Piotr	—	bracia
nawołuje do wyborów	—	słuchają
motywuje	—	słuchają
popiera cytatami	—	wyłonili dwóch.

Piotr posługuje się formą imperatywną, jego nawoływanie ma charakter nakazu.

Czynności w relacji Pan — bracia przedstawiają się następująco:

Pan	—	bracia
—	—	modlą się
—	—	mówią
—	—	proszą o wskazanie.

Wspólnota w geście modlitewnym zwraca się do Boga o pomoc w konkretnej sprawie, aby On sam dokonał wyboru. Modlitwa ma charakter prośby.

Działanie w relacji bracia — obaj kandydaci:

bracia	—	obaj kandydaci
dali im losy	—	—
—	—	Maciej wspólnie uznany z jedenastoma.

Analiza semantyczna tekstu Dz 1,15–26 prowadzi do wniosku, że centralną ideą tej perykopy jest kwestia apostołatu. Aby stwierdzić, jakie cechy składają się na treść tego pojęcia w omawianej perykopie, należałoby najpierw przebadać to pojęcie w Nowym Testamencie. W tym celu można

³⁸ H. Langkammer, *Metodologia*, s. 135–136.

posłużyć się tabelką, która pokazuje różne cechy, odcienie znaczeniowe, jakie przybiera w pismach Nowego Testamentu termin „apostoł” w zależności od kontekstu. To zaś ukaże zasadniczą odmiennność w ujmowaniu tego słowa przez Łukasza.

Cechy semantyczne	Miejsca występowania słowa „apostoł”			
	Dz 1,21n	Mk 6,7.30 Łk 6,13	1 Kor 9,1 1 Kor 15,8	Flp 2,25
posłany	+	+	+	+
przez Chrystusa	+	+	+	-
przez wspólnoty	-	-	-	+
wspólnota z ziemskim Jezusem	+	+	-	-
spotkanie ze Zmartwychwstałym	+	+	+	-
identyfikacja z kręgiem Dwunastu	+	+	-	-

Tak więc można stwierdzić, że apostoł w rozumieniu Łukasza to ktoś posłany, przy czym posyłającym jest Jezus lub sam Bóg. Jest to także ktoś, kto osobiście znał ziemskiego Jezusa, czyli wchodził w związek wspólnotowy w dziedzinie słowa, stołu, działania etc., ktoś, kto doświadczył chrystofanii Pana i wreszcie to ktoś z otoczenia dwunastu apostołów. Tymi wszystkimi cechami musiał charakteryzować się Maciej, skoro został włączony do grona Dwunastu.

4. Analiza pragmatyczna

Ostatnim elementem metody lingwistycznej jest analiza pragmatyczna, która bada funkcje komunikatywne języka, wychodząc z założenia, że podstawowym zadaniem języka i tekstu pisanego jest komunikacja z drugim człowiekiem, czyli z odbiorcą, któremu zostaje w ten sposób przekazana jakaś informacja³⁹. Analiza pragmatyczna dąży do odkrycia intencji tekstu i szuka odpowiedzi na pytania: dlaczego i po co określony tekst został zredagowany⁴⁰, jakie cele miał autor, w jaki sposób posługiwał się on środkami językowymi, aby wywołać w czytelniku określone reakcje⁴¹.

Zamiarem redaktora Dz 1,15–26 było przede wszystkim rzeczowe przedstawienie zaistniałej sytuacji, w jakiej znalazł się Kościół jerozolimski po

³⁹ Czernski, *Analiza lingwistyczna*, s. 35.

⁴⁰ Egger, *Methodenlehre*, s. 134–135.

⁴¹ Czernski, *Analiza lingwistyczna*, s. 36.

wniebowstąpieniu Jezusa. Posłużył się w tym celu formą mowy (w. 16–22) czołowego apostoła⁴², czyli zastosował funkcję informacyjną tekstu. Mowa Piotra dotyczy kwestii obsadzenia pustego miejsca po Judaszu, stąd redaktor był zmuszony wyjaśnić kontekst zaistniałej sytuacji. Przez włożenie w usta Piotra słów z dwóch psalmów, co jest zresztą rzeczą charakterystyczną dla mów zamieszczanych w *Dziejach Apostolskich*, nadał całemu wystąpieniu ton powagi i patosu, czyli zastosował funkcję emocjonalno-retoryczną języka, dzięki której przeniósł własne uczucia i emocje na adresatów⁴³. W tekście mowy posłużono się jeszcze argumentami, mającymi pobudzić i uzasadnić dokonanie wyborów zastępczych, czyli zastosowana została także funkcja argumentacyjna tekstu. Poza tym można by jeszcze w tekście doszukać się szeregu innych funkcji, o których wspomina Egger⁴⁴, np. funkcji dyrektywnej (konotywnej), wyrażającej apel do odbiorcy tekstu. Piotr zwraca się również z apelem do zgromadzonych, posługując się dwukrotnie formą „trzeba” (δεῖ) w funkcji kontaktowej, w celu uzyskania lepszego kontaktu między nadawcą a odbiorcą. Zastosowana też została forma inwokacji: „mężowie, bracia”

Z wyników dotychczasowej analizy pragmatycznej można wyprowadzić następujące wnioski praktyczne: 1) w czasie modlitwy, gdy człowiek kieruje do Boga swą prośbę, z Jego strony zawsze dochodzi do konkretnego działania, Bóg nigdy nie pozostawia człowieka bez odpowiedzi; mimo że nam bardzo często wydaje się, że Bóg milczy, On, który „zna serca wszystkich”, działa zawsze dla naszego dobra; z naszej strony domaga się jedynie postawy ufności, zawierzenia i poddania się Jego woli; 2) postawa Piotra uczy duszpasterskiego podejścia do drugiego człowieka: żeby doszło do zbliżenia i komunikacji z drugim człowiekiem, trzeba najpierw nawiązać z nim kontakt, dlatego tak ważna jest umiejętność dobierania odpowiednich słów do konkretnej okoliczności; kiedy „zdobędzie” się już słuchacza, wtedy wstępuje się na drugi stopień komunikacji międzyludzkiej, która domaga się rzetelnej argumentacji, umiejętności wiązania faktów, odczytywania „znaków czasu”, posłuszeństwa względem słowa Bożego, dostrzegania potrzeb Kościoła; 3) Bóg patrzy i ocenia człowieka według innych kryteriów niż czyni to sam człowiek; według oceny ludzkiej bardziej na ten urząd nadawał się Józef (stąd dokładna jego charakterystyka uzyskana za pomocą imion), Bóg jednak wybrał mniej popularnego Macieja.

⁴² Na temat mów w *Dziejach Apostolskich* zob. H.N. Ridderbos, *Die Reden des Petrus in der Apostelgeschichte*, w: *Das Petrusbild in der neueren Forschung*, hrsg. C.P. Thiede, Wuppertal 1987, s. 51–82.

⁴³ Por. na temat różnych rodzajów funkcji tekstów: Langkammer, *Methodologia*, s. 143.

⁴⁴ *Methodenlehre*, s. 137.